

Eksplsjonsulykken 20.04.1944.

På oppfordring gjennom Bergens Tidende 13.02.04, side 39 "Bysiden", vil jeg kort berette om mine opplevelser fra ulykken og tiden etterpå. Jeg var bare 9 år den gangen, så det er nok bare begrensede og sporadiske minner, men minner som har sittet spikret fast hele tiden.

Skoleåret 1943/1944 gikk jeg i 3.klasse. Den 20.april 1944 møtte jeg til vanlig tid kl. 08.30 på Krohnengen Skole som klassen var "forvist" til fra den tyskeroppkuperte Christi Krybbe Skoler som jeg egentlig tilhørte. Da tyskerne tok skolen vår ble vi først overført til Sandviken Skole, men da også denne etter en tid ble beslaglagt til andre formål, ble vi overført til Krohnengen.

Skoledagen begynte som sagt kl. 08.30. Vi skulle ha prøveregning og læreren var i gang med, og hadde omtrent fullført utdelingen av oppgavene. Jeg husker de var på rødt papir. Klasserommet vårt lå på skolens fasadeside mot vest med ganske fri sikt mot havnen, bortsett fra noen høye trær som tok litt av for sikten.

Drønnet og kaoset kom plutselig. Samtlige vinduer ble smadret av lufttrykket og blåst inn i rommet hvor det oppsto et sant virvar av glass, papirer, løst inventar, etc., samtidig som alle stormet mot døren. Vi var drillet i å samles i kjelleren ved flyalarm, men dette var noe helt annet og skremmende ukjent. Sammen med læreren løp nok de fleste ned i kjelleren, men noen få av oss la på løp hjem. I det fullkomne kaoset som hersket forstår jeg godt at det var umulig for læreren å ha kontroll over situasjonen.

Jeg bodde i Langeveien 1 (ved "Pitterhaugen") mellom nedre Fløybanestasjon og Skansen, ca. en kilometers vei å løpe. Gatene var ikke til å kjenne igjen fra jeg bare minutter tidligere hadde ruslet til skolen. Folk kom skrikende og blødende, aldeles vettskremt, ingen visste hva som hadde skjedd, og mange trengte øyeblikkelig hjelp. Jeg løp mellom en mengde skorsteiner og takpanner som var tatt av lufttrykket og lå knust i gatene. Jeg løp med bare en tanke i hodet; å komme meg fortrest mulig hjem. Og håpet familien var uskadet. Et hus jeg passerte hadde fått et kjempestort hull i taket, det var en del av båten som var sprengt i fillebiter og blåst av gårde av lufttrykket. I Langeveien 5 var det en liten kjellerbutikk som var en av våre mange nærbutikker, det var jo butikk i nesten annet hvert hus. Jeg ser ennå for meg innehaveren, en dame i 50-årene. Hun sto i døråpningen med flere røde striper av blod nedover ansiktet og klærne, helt tafatt og lamslått.

Vi var en familie på 5; mor, far og 3 gutter på 14 1/2, 12 1/2 og 9 år. Mor og mine 2 brødre var hjemme. Heldigvis gikk det bra med alle. Vi var urolig for far som var tallymann om bord i en båt som lå og lastet eller losset på redan i Skuteviken, men han kom uskadet hjem ut på formiddagen. Leiligheten så derimot ikke ut. Som på skolen var alle vinduer blåst inn og knust, i alle fall på fasaden mot vest og mot nord hvor det kun var et kjøkken- og et gangvindu. Entrédøren var vrent opp, delvis knust, og hang etter den ene hengselen. Som et lite minne fra ulykken har jeg den dag i dag hengende et maleri i stuen med en ripe fra glassbitene, midt i bildet.

Det var i grunnen litt rart at ingen, verken i klassen eller hjemme, ble særlig skadet av alt glasset som med den enorme kraften ble blåst inn i rommene. Noen av klassekameratene fikk mindre sårskader, men heldigvis ingen øyenskader. Selv satt jeg i vindusrekken og var heldig som slapp fra det helt uskadet.

Opprydding og provisoriske reparasjoner var det første som måtte gjøres. Særlig husker jeg de gapende vinduer og den kalde leiligheten den første tiden. Vi måtte gå fullt påkledd inne. Hvor mange dager som gikk husker jeg ikke, men vi fikk etter hvert satt inn huntonittplater i vinduene istedenfor glass - som var og ble mangelvare i lang tid.

Noe mer skolegang ble det jo ikke snakk om på den siden av sommeren. Vi gutter rekte mye ned på Bryggen og Festningskaien og så på eksplosjonens raseringer; skip som var sunket, skip som var kastet opp på kaien, bygninger som var rast sammen, utbrente bygninger, o.s.v. Det er en spesiell lukt av slike ruiner, det er også ett av minnene fra den tiden.

Det innerste skuret på Bryggen hadde på sørsiden en stor blå port som var vridd av og delvis knust. Her fant vi fin material til en hel hytte i en av kameratenes hager! Ikke før var hytten ferdig så kom dessverre (eller kanskje heldigvis) Brannvesenet og forlangte den revet.

Opprydningsarbeid på Festningskaien.
Foto: ukjent. BBA-1181, Va:5.

Jeg husker godt den delen av båtens skrog som falt ned på marken bak Skansen og som er nevnt av Gunnar Staalesen i hans trilogi. Delen var 3-4 m lang, hadde boret seg godt ned i jorden og stakk 20-30 cm opp i hele sin lengde. Den lå der i flere år før den ble fjernet. Det samme var tilfelle med en tung del fra skipets winsj som lå i en sving ovenfor Fjellveien, såvidt jeg husker; enten nederst i veien som går mot nord fra Skansemyren stasjon nedover forbi Sagen, eller helt nord i Hesteborgveien der den svinger inn på Tippetue.

Eksplosjonen med dens følger, stadig flybombing, mangel på mat og klær, stengte skoler, osv, førte til en storstilt evakuering av barn til distriktene. Min eldste bror ble sendt til en gård i Stardalen i Jølster. Han gikk rundt på gårdene der og fikk en annen bonde til å ta i mot min andre bror. Deretter fikk de to en tredje bonde til å ta imot meg. Slik havnet vi alle tre i samme dalen, innenfor 1 kilometers avstand fra hverandre.

Eldstemann var ferdig med folkeskolen. Selv om gårdarbeid var ukjent og nytt for ham, var det naturlig at han deltok i det daglige arbeid sammen med familien der.

Nest eldste begynte om høsten på skolen, som da var todelt. Annen hver dag var det "småskule" (1. - 4.klasse) og annen hver dag "storskule" (5. - 7.klasse). Han gikk i storskulen og var ellers også med på en del gårdsarbeid.

Familien jeg kom til besto av 2 søstre, Borghild og Helena, og 1 bror, Hans, alle ugifte, i 30-40 års alderen. De drev gården i fellesskap, ikke noen stor gård; 6-8 kyr, hest og gris. Litt ekstra inntekt ble det av veving av åklær og løpere etc. Av jordbruksprodukter var de selvforsynt. Stardalen er jo kjent som en meget fruktbar såkalt U-dal. Noe av det jeg husker best og er glad for å ha opplevd er å male korn til mel i kvernhuset. Bygden hadde et felles kvernhus med stabil tilgang på vann til møllen, fra Jostedalsbreen.

Siden jeg bare var 9 år, ble jeg ikke satt til noe arbeid. Jeg fikk bevege meg fritt og var med på det jeg hadde lyst til; fjøsstell, stell av hesten, vinterhogst i skogen, turer til støls, lefsebaking, osv.

Jeg gikk i småskulen hvor vi ikke var mer enn 10-12 elever til sammen. Stort flere var det ikke i storskulen, heller færre. Selve skolehuset er det minste jeg noen gang har sett. Jeg hadde ingen problemer med å komme inn i miljøet. På den nærmeste nabogården var der to gutter omtrent på min alder og ikke langt derfra nok en jevnaldrende. Hele vinteren gjennom gikk vi i følge på ski til og fra skolen gjennom et nydelig vinterlandskap. Nynorsken gikk etter hvert greit. Det ble sagt at jeg snakket som en sunnfjording i 1945. Når vi senere hadde sidemål på skolen hadde jeg fordel av dette nynorskåret. Stardalen hadde ikke fått elektrisk strøm den gang. Læreren måtte derfor tidlig på skolen for å fyre opp før vi elever kom. Sett fra vår side hadde streng kulde også en fordel: Vi slapp å skrive noe før langt ut på formiddagen, blekket var nemlig bunnfrosset!

Manglende elektrisk strøm betød også en annerledes tilværelse i hjemmet om kvelden enn det vi er vant til i dag.

Kjøkkenet var oppholdssted fra morgen til kveld, så sant man var inne. Her ble det spist, lest, strikket, heklet, gjort lekser, m.m. Det ble kokt på vedkomfyr, og her ble varmen holdt vedlike hele dagen slik at man i alle fall hadde ett varmt rom i huset. Ved leggetid hadde vi hver sine to oppvarmete, innpakkete mursteiner, som vi la i fotenden av sengen.

Belysningen var skral. Parafinlamper gav bra lys, men problemet var at det var vanskelig å få fatt i parafin. Stearinlysene var noen grå kriselys som gav lite lys.

Søndagen var vi samlet i bestestova til salmesang og andakt. Hans leste dagens tekst.

Heldigvis hadde jeg ikke noen særlig hjemlengsel. Kanskje kom det av at jeg hadde mine to brødre like i nærheten. Dessuten trivdes jeg meget godt, og hadde en forståelsesfull og snill vertsfamilie. Julen 1944 husker jeg spesielt, fordi vi 1.juledag drog til kirken i Ålhus med hest og slede. Hesten med dombjeller på og jeg bakerst i svigermorsetet. Jeg må tilstå at det er dette jeg husker fra turen, ikke hva presten snakket om.

Kosten var noe ganske annet enn den krisematen, til dels surrogatmaten, vi hadde i byen. Dessuten fikk jeg spise meg skikkelig mett, noe som også var uvant. Jeg glemmer ikke de svære raspeballene med flekk inni.

Jeg glemmer heller ikke middagen Skjærtorsdag. Det var tradisjon i bygden at den dagen spiste man syltelabber. Det klarte jeg ikke.

Ved juletider hadde de tilhørende bygder fest i samfunnshuset. Her ble det vartet opp med "spekekjøtt og rjomegraut" og andre godsaker, noe vi bare kunne drømme om i byen. Det var forresten første gang jeg smakte rømmegrøt, og den var fantastisk god.

Tyskere så vi aldri i Stardalen det året jeg var der. Derimot kom det to hollendere inn der, på flukt fra tyskerne. De ble holdt skjult inne i høyet på en av gårdene inntil ryktene begynte å gå om at tyskerne var på sporet etter dem. Da ble de forflyttet til et sel oppe på stølen i en såkalt hengedal, oppunder breen. Der bodde de vinteren 44/45 og livnærte seg ved fangst av rype og hare. Fra tid til annen kom de ned til bygden med fangst og fikk med seg proviant tilbake. Vi gutter fant frem til det forlatte gjemmestedet i løen, vi visste om at de var forflyttet til stølen, men vi forsto også alvoret og at dette måtte vi holde absolutt tett om.

Som det forstås, har jeg bare positive minner fra det året jeg var evakuert fra krigens Bergen. Fra barneårene er det faktisk det året jeg husker best. Kanskje kommer det av at det markerer seg med annerledes opplevelser. Jeg var også heldig med familien jeg kom til. Hans var en rolig og sindig kar, dypt religiøs. Dessverre mistet jeg kontakten med vertsfamilien. Gården ble overdratt til en gift søster og svoger med familie, Helena flyttet til Sandane, Borghild visstnok til Førde, og Hans slo seg ned i Karasjok hvor han var med på gjenreisningen etter

krigen. Bl.a. var han sentral i byggingen av ny kirke. Han fikk jobb som vaktmester på en skole, og drev også som misjonær på si.

Jeg er sikker på at mine foreldre har takket alle som takkes bør. Jeg vet ikke den dag i dag om det ble betalt for oppholdet, om det offentlige betalte noe, om Røde Kors eller andre organisasjoner betalte noe, eller hvordan det økonomiske ved reise og opphold i det hele tatt ble ordnet. Dette håper jeg kan bli omtalt i en senere avisartikkel.

Vennlig hilsen

Finn Larsen